

УДК 658.5:338.5

DOI: 10.30857/2413-0117.2019.1.10

Євгенія В. Міщук

Криворізький національний університет, Україна

БАГАТОРІВНЕВА ІЄРАРХІЧНА СТРУКТУРА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА МЕТОДОЛОГІЇ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

Визначено, що підґрунтям для розробки методології оцінювання рівня економічної безпеки підприємства є її ієрархічна структура. Проаналізовано існуючі підходи до побудови структури економічної безпеки підприємства. Виявлено, що ієрархічністю характеризується невелика кількість підходів, при цьому наявні ієрархії мають певні недоліки та потребують вдосконалення. Мета дослідження полягає в розробці багаторівневої ієрархічної структури економічної безпеки підприємства, яка б, на відміну від існуючих, дозволила більш об'єктивно оцінити рівень економічної безпеки загалом та її окремих складників зокрема, а також враховувала як статичний, так і динамічний характер економічної безпеки. Для вирішення поставлених завдань використано такі методи наукового пізнання: узагальнення, пояснення, групування – для аналізу поглядів економістів на об'єкт дослідження та формулювання висновків контент-аналізу первинних джерел; аналіз і синтез – для з'ясування основних наукових категорій дослідження, обґрунтування нових складників економічної безпеки. Аргументовано принципи розробки структури економічної безпеки підприємства. Удосконалено ієрархічну структуру економічної безпеки підприємства. Запропоновано багатомірний підхід до її побудови. Розмежовано поняття економічної безпеки підприємства на два види з огляду на його трактування в широкому та вузькому сенсах. Надано авторське визначення поняття «підприємство» в широкому розумінні. До економічної безпеки підприємства в широкому розумінні інтегровано ту частину економічної безпеки стейкхолдерів, яка залежить від економічної безпеки підприємства. Виділено окремі складники економічної безпеки різних груп стейкхолдерів підприємства. Доведено плаваючий характер ієрархії структури економічної безпеки підприємства. Розглянуто окремий приклад ієрархії, що передбачає дванадцять рівнів послідовно розташованих складників. У розробленій ієрархічній структурі економічної безпеки підприємства враховано її бінарну природу одночасно як статичної, так і динамічної категорії. Визначено, що запропоновані складники придатні для вибору індикаторів оцінювання загального рівня економічної безпеки, а також її окремих видів. Обґрунтовано, що методологія оцінювання рівня економічної безпеки підприємства ґрунтується на комплексному дослідженні її складових та послідовному інтегруванні результатів їх оцінки знизу догори за кожним рівнем ієрархічної структури.

Ключові слова: безпека; ієрархія; економічні інтереси; складник; стейкхолдери.

Евгения В. Мищук

Криворожский национальный университет, Украина

МНОГОУРОВНЕВАЯ ИЄРАРХИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ОСНОВА МЕТОДОЛОГИИ ЕЕ ОЦЕНИВАНИЯ

Определено, что основой для разработки методологии оценки уровня экономической безопасности предприятия является её иерархическая структура. Проанализированы существующие подходы к построению структуры экономической безопасности предприятия. Выведено, что иерархичностью характеризуется небольшое количество подходов, при этом имеющиеся иерархии имеют ряд упущений и требуют усовершенствования. Цель исследования состоит в разработке многоуровневой

иерархической структуры экономической безопасности предприятия, которая, в отличие от существующих, позволила бы более объективно оценить уровень экономической безопасности в целом и её отдельных составляющих в частности, а также учитывала как статический, так и динамический характер экономической безопасности. Для выполнения поставленных задач использованы следующие методы научного познания: обобщение, объяснение, группирование – для анализа взглядов экономистов на объект исследования и формулирование выводов контент-анализа первичных источников; анализ и синтез – для выяснения основных научных категорий исследования, обоснования новых составляющих экономической безопасности. Аргументированы принципы разработки структуры экономической безопасности предприятия. Усовершенствовано иерархическую структуру экономической безопасности предприятия. Предложен многомерный подход к её построению. Разграничено понятие экономической безопасности предприятия на два вида с учётом его трактовки в широком и узком смысле. Представлено авторское определение понятия «предприятие» в широком смысле. В экономическую безопасность предприятия в широком смысле интегрировано ту часть экономической безопасности стейкхолдеров, которая зависит от экономической безопасности предприятия. Выделены отдельные составляющие экономической безопасности различных групп стейкхолдеров предприятия. Доказан плавающий характер иерархической структуры экономической безопасности предприятия. Рассмотрен частный пример иерархии, который предусматривает двенадцать уровней последовательно расположенных составляющих. В разработанной иерархической структуре экономической безопасности предприятия учтена её бинарная природа одновременно как статической, так и динамической категории. Определено, что предложенные составляющие пригодны для выбора индикаторов оценивания общего уровня экономической безопасности, а также её отдельных видов. Обосновано, что методология оценки уровня экономической безопасности предприятия основывается на комплексном исследовании её составляющих и последовательном интегрировании результатов их оценки снизу вверх по каждому уровню иерархической структуры.

Ключевые слова: безопасность; иерархия; экономические интересы; составляющая; стейкхолдеры.

Ievgeniia V. Mishchuk

Kyryvi Rih National University, Ukraine

MULTI-LEVEL HIERARCHICAL STRUCTURE OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY AS A METHODOLOGICAL FRAMEWORK FOR ITS EVALUATION

It is argued that the methodological backbone for assessing the degree of enterprise economic security is its hierarchical structure. The paper seeks to explore the existing approaches to building an enterprise economic security framework. It has been revealed that only few of them demonstrate a hierarchical structure, yet the existing hierarchies have certain limitations and offer areas for improvement. The purpose of the study is to develop a multi-level hierarchical structure of an enterprise economic security which, unlike the existing ones, would allow for a more objective assessment of the overall economic security as well as its separate elements with regard to both static and dynamic nature of economic security. To accomplish the objectives, the following research methods have been employed: generalization, reasoning, grouping – for analyzing various scholars' views on the object of the study and drawing conclusions of the content analysis of primary sources; analysis and synthesis – for interpreting the main research categories and providing rationale for new elements of economic security. The paper provides insights to the principles of building a structure of enterprise economic security along with suggesting an improved hierarchical structure of the enterprise economic security model using the proposed

multidimensional approach. The enterprise economic security concept is viewed from the two perspectives, in a wide and a narrow sense. An author's definition of an «enterprise» concept in a broad sense is provided. The broader interpretation of the enterprise economic security entails the aspects of stakeholders' economic security affected by the economic security of the enterprise. The separate elements of the economic security of various groups of the enterprise stakeholders have been identified. The floating nature of the hierarchical structure of the enterprise economic security has been demonstrated. A particular case of the hierarchy that provides twelve levels of consecutive elements has been discussed. The proposed hierarchical structure of the enterprise economic security successfully accommodates its binary nature subject to its static and dynamic character. The findings verify that the suggested elements could be used to select indicators for assessing the overall economic security as well as its particular types. It is argued that the methodology for measuring the degree of enterprise economic security should rely on a comprehensive study of its elements and consistent integration of the results of their bottom-up assessment for each level of the hierarchical structure.

Keywords: *security; hierarchy; economic interests; structural element; stakeholders.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний стан безпекології характеризується різноманітністю підходів до всіх важливих питань: починаючи із понятійно-категоріального поспрату щодо сутності самої економічної безпеки і закінчуючи напрямками її покращення та шляхами підвищення її рівня. Не виключенням у цьому аспекті є структурна побудова економічної безпеки та змістовне наповнення відповідних елементів. Водночас саме від урахування цих елементів залежить об'єктивність оцінювання загального рівня економічної безпеки. Тому вкрай важливо обґрунтувати таку декомпозицію економічної безпеки підприємства, що стане підґрунтям для її кількісної достовірної оцінки.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Практично кожен науковець, який досліджує економічну безпеку, вирішує питання її декомпозиції. Проте, коли мова йде безпосередньо про ієрархію, то в науковій фаховій літературі класичною вважається така, яка наведена, наприклад, у Г.А. Іващенко: глобальна економічна безпека – міжнародна економічна безпека – економічна безпека держави (макрорівень) – економічна безпека регіону (мезорівень) – економічна безпека підприємства (мікрорівень) [1, с. 53]. Аналогічна ієрархія розглядається О.В. Левчуком та В.А. Коваленко [2, с. 54], при цьому назву глобальної безпеки вони доповнили «мегарівнем», а економічну безпеку держави назвали національною. Так само бачать ієрархію рівнів економічної безпеки вчені В.В. Третяк та Т.М. Гордієнко [3, с. 8], але мікрорівень вони доповнили економічною безпекою підприємця (особи). Водночас, коли мова йде про ієрархію економічної безпеки безпосередньо підприємства, то найбільш відомими є структури, які розробили такі науковці:

– С.Б. Довбня та Н.Ю. Гічова [4, с. 90–92], які диференціювали поточну безпеку, тактичну безпеку (до якої віднесли комерційну, інтелектуально-кадрову та виробничо-технічну складову), а також стратегічну безпеку (яку розділили на ринкову, соціальну, інноваційно-технологічну, сировинну й енергетичну, екологічну складові).

– І.Г. Манцуров та О.В. Нусінова [5, с. 77], які аналогічно до попередніх науковців виділили поточну та стратегічну безпеку, але не врахували тактичну. Крім цього, виділені види безпеки вони розділили на інші складові. Зокрема, стратегічну безпеку вони поділили на безпеку кількісного розвитку та безпеку якісного розвитку. Додатково науковці запропонували економічну безпеку стабільності (яку визначили як «стан захищеності підприємства, за якого досягаються бажані економічні та фінансові результати діяльності та рівень фінансового стану, що є необхідними для стійкого функціонування підприємства і

підтримання його життєво важливих інтересів, та забезпечується відсутність негативних фінансово-економічних проявів від недотримання внутрішніх та зовнішніх нормативів індикаторами, що визначають показники загальної безпеки підприємства: ринкової, соціальної, техніко-економічної тощо) [5, с. 77]. Проте у приведеній ними структурі не вказано на місце цієї безпеки. З огляду на наведене визначення можна зробити висновок, що вона і є розглянутою науковцями в іншій праці поточною безпекою. У роботі [6] І.Г. Манцуров та О.В. Нусінова на найвищому рівні (після економічної безпеки підприємства) виділили економічну безпеку діяльності підприємства (яку поділили на безпеку результативності діяльності та соціально-економічну безпеку), репутаційну та безпеку зовнішнього середовища (яку розділили на політичну, правову та безпеку корпоративних прав). Безпеку результативності діяльності науковці поділили на безпеку прибутковості підприємства та безпеку його економічного стану. Останню вони поділили на безпеку фінансового стану, безпеку техніко-економічного стану та безпеку ринкового стану, що зайняли найнижчий рівень цієї ієрархії. Найнижчий рівень також зайняли кадрова безпека, соціальна безпека, екологічна безпека та інформаційна безпека, які віднесені до соціально-економічної безпеки підприємства [6].

– М.П. Денисенко [7, с. 93], який через два роки уточнив попередньо розглянуту структуру, приведену в праці [6], з огляду на специфіку туристичного підприємства, а саме: репутаційну безпеку доповнив безпекою туристичного продукту, соціально-економічну – індивідуальною безпекою туристів, а замість безпеки техніко-економічного стану ввів технологічну безпеку туристичного продукту. На наш погляд, принципово дана структура не відрізняється від наведеної в праці [6].

– Л.Г. Квасній та О.Я. Щербан [8, с. 77], які також через два роки після вченого М.П. Денисенка уточнили приведену ним структуру економічної безпеки туристичного підприємства, виокремивши на верхньому рівні ієрархії (поряд із безпекою зовнішнього середовища, яку, до речі, доповнили економічною безпекою країни) безпеку внутрішнього середовища, розділивши її на такі складові: фінансову, охоронну, інформаційну, екологічну, кадрову й інтелектуальну, техніко-технологічну, політико-правову та силову. Однак науковці не обґрунтували, чим ці складові принципово відрізняються від аналогічних за назвами видів соціально-економічної безпеки.

– О.В. Нусінова та О.М. Молодецька [9, с. 27], які, розглядаючи комплексну соціально-економічну безпеку, виділили два блоки: комплексну економічну безпеку підприємства та його соціально-екологічну безпеку. Перший блок вони поділили на економічну безпеку підприємства відносно майна та майнових прав, яку, своєю чергою, розділили на фінансово-економічну (що на найнижчому рівні представлена безпекою фінансового стану та безпекою прибутковості) та техніко-економічну безпеки (що на найнижчому рівні представлена окремо технічною та технологічною безпекою), а також на економічну безпеку власників відносно корпоративних прав на це підприємство. У складі другого блоку вони виділили кадрову, соціальну, інтелектуальну, екологічну та силову безпеку [9, с. 27]. Однак науковці не обґрунтували повною мірою необхідність розгляду соціально-економічної безпеки окремо від комплексної економічної безпеки підприємства.

– М.Ю. Журавель, Т.В. Полозова, О.В. Стороженко [10, с. 106] на поточному рівні диференціювали фінансову, морально-психологічну, силову й інформаційну безпеку, на тактичному – виробничо-технічну, кадрову, комерційну та правову безпеку, на стратегічному – інноваційно-технологічну, інтелектуальну, ринкову, екологічну та безпеку репутації. При цьому поточну безпеку науковці пов'язують із відсутністю загроз, здатних призвести до банкрутства підприємства в поточному періоді, тактичну – з ефективністю організації виробничо-господарської й комерційної діяльності підприємства, раціональністю

використання його економічного потенціалу, стратегічну – з рівнем економічного потенціалу підприємства, який обумовлює здатність його до подальшого успішного функціонування [10, с. 108–110]. Однак, на наш погляд, такий поділ є не достатньо обґрунтованим, оскільки, приміром, банкрутство може загрожувати і в довгостроковій перспективі, а недотримання екологічного законодавства і, відповідно, незабезпечення екологічної безпеки у поточному періоді, може привести підприємство до закриття.

– Ю.О. Ярова та Л.П. Артеменко [11, с. 260], які в економічній безпеці підприємства виокремили внутрішньовиробничі та позавиробничі складові. До першої групи складових вони віднесли фінансову, інтелектуальну, кадрову, соціальну, технічну, технологічну, юридичну, інформаційну, екологічну, силову, енергетичну та інноваційну безпеку: до другої групи – ринкову та інтерфейсну безпеку. При цьому науковці не визначили загальний рівень внутрішньовиробничої та позавиробничої складової. Крім того, певним упущенням їх дослідження вважаємо те, що при співставленні типу розвитку підприємства та виду економічної безпеки розглядаються не всі з перерахованих видів безпеки, а тільки фінансова. При цьому перевагою, на наш погляд, є виокремлення статичної економічної безпеки (показниками якої названо стійкість тренда кінцевих результатів), динамічної економічної безпеки (характеристики показників зміни ресурсного потенціалу, економічної доданої вартості, інтегрального рівня безпеки), збалансованої стійкої безпеки (параметри економічного потенціалу, частка ринку та конкурентоспроможності) [11, с. 259]. Однак науковцями не показано місце статичної, динамічної безпеки та збалансованої безпеки у загальній структурі економічної безпеки підприємства.

– В.С. Глушков і Р.М. Редько [12, с. 50] на відміну від усіх попередніх робіт, не деталізували запропоновані складові, але акцентували увагу на тому, що, по-перше, їх ієрархічна структура економічної безпеки містить вісім блоків – підсистем, а по-друге, що «для досягнення належного рівня економічної безпеки необхідно забезпечити кожен з них окремо». Ще однією особливістю є те, що найзначимішою складовою названо організаційно-управлінську, яку розташовано на першому місці в ієрархії. Проте найважливішою вони все ж визнали фінансову, розташувавши її на другому місці. Далі, за порядком значимості наведено матеріально-технічну, техніко-технологічну, безпеку кадрів і персоналу, інформаційно-правову, екологічну та силову безпеку – на останньому, восьмому місці [12, с. 50]. Відмітимо, що в переважній більшості робіт найголовнішою та вирішальною дійсно визнано фінансову безпеку (або фінансово-економічну), як це підкреслено О.Ю. Чорною за результатами проведеного нею аналізу [13, с. 188–189]. Проте такий підхід вважаємо дискусійним, оскільки при незабезпеченні, наприклад, інформаційної безпеки, яка є дуже уразливою у сучасному світі хакерських атак та ненадійності інформаційних баз, підприємство може втратити всі грошові кошти, інші активи та/або капітал.

Невирішені частини дослідження. Не дивлячись на велику кількість існуючих структур економічної безпеки підприємства у науковій літературі, ієрархічністю характеризується лише незначна їх частина. При цьому наявні ієрархії, на наш погляд, або специфічні та вузько спрямовані (орієнтовані на великі промислові підприємства чи туристичні), або підґрунтям їх побудови є статичне представлення економічної безпеки і не врахування її динамічного характеру, або не відображення конкретного місця, яке посідає певний вид економічної безпеки в загальній структурі.

Мета дослідження. Метою статті є розробка багаторівневої ієрархічної структури економічної безпеки підприємства, яка б, на відміну від існуючих, дозволила більш об'єктивно оцінити рівень економічної безпеки загалом та її окремих складників зокрема, а також урахувала як статичний, так і динамічний характер економічної безпеки.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. У роботі Е.Е. Ібрагімова проведений ґрунтовний аналіз існуючих підходів до набору «складових системи» економічної безпеки підприємства [15, с. 94–96], використавши який ми можемо зробити власний висновок: відсутній єдиний погляд не тільки на перелік таких елементів, але й на їх сутність. При висвітленні питання щодо переліку цих елементів науковці користуються такими термінами: підсистеми, функціональні складові, сукупність підсистем, комплекс складових, комплекс підсистем. Перші два терміни зустрічаються найчастіше. Стосовно слова «складові», варто навести зауваження Б.С. Дуб: «під впливом російської мови науковці часто вживають словосполучення «функціональні складові» (калька з рос. «составляющая»), однак стилістична норма української мови – складова частина або складник» [16, с. 16]. Дійсно, пояснення слова «складова» відсутнє в академічному тлумачному словнику української мови. Натомість розкрито сенс іменника «складник». Тому доцільно визначитися із значеннями вживаних термінів (табл. 1).

Таблиця 1

Значення термінів, що використовуються науковцями для позначення «складників» економічної безпеки підприємства

Термін	Значення, джерело
Підсистема	Додаткова або підпорядкована система (том 6, с. 499).
Система	1) порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь; 2) форма організації, будова чого-небудь; 3) сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; 4) будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин (том 9, с. 203).
Складник	Складова частина чого-небудь (том 9, с. 278).
Склад	Сукупність певних елементів, що входять у яку-небудь хімічну сполуку, речовину тощо (том 9, с. 272).
Структура	1) взаєморозміщення та взаємозв'язок складових частин цілого; будова; 2) устрій, організація чого-небудь (том 9, с. 789).
Комплекс	Сукупність предметів, явищ, дій, властивостей, що становлять одне ціле (том 4, с. 250).
Компонент	Складова частина чого-небудь; складник (том 4, с. 252).
Елемент	Складова частина чого-небудь; окрема сторона, риса чого-небудь (том 2, с. 473).

Джерело: складено автором на основі узагальнення із академічного тлумачного словника української мови [21].

Отже, використання різних назв для позначення складників економічної безпеки не суперечить їх економічному змісту та залежить від контексту дослідження й акцентів, які при цьому робляться. У даній роботі ми робимо наголос на взаєморозміщенні таких складників, тому виправданим вважаємо застосування поняття «структура» економічної безпеки. У подальших дослідженнях, при поглибленому аналізі змісту кожного окремого складника цієї структури, ми будемо застосовувати інший термін – «підсистеми».

Першим принциповим положеннями при побудові ієрархічної структури економічної безпеки підприємства вважаємо те, що її складники повинні корелювати не стільки із загрозами (як це зроблено у переважній більшості наукових праць), скільки з об'єктами захисту саме через те, що ці об'єкти і виступають джерелом небезпек. При цьому, як вірно відзначили Ю.С. Чирва та О.М. Нестеренко, «для кожного окремого проміжку часу може бути виділений свій пріоритетний об'єкт забезпечення економічної безпеки: прибуток, грошові потоки, інвестиції, ризики тощо» [14, с. 151].

Другим принциповим положенням є варіабельність не тільки важливості та пріоритетності складників економічної безпеки на кожному рівні їх ієрархії залежно від часового інтервалу аналізу (стратегічного, тактичного чи оперативного), як це відмітили В.Є. Глушков і Р.М. Редько [11, с. 51], але й змінюваність змістового наповнення цих складників та показників їх оцінювання. Причому ця змінюваність залежить не тільки від горизонту часу, але й також від життєвого циклу у світовій й національній економіках, життєвих циклів галузі, підприємства та його продукції (товару, роботи, послуги) та, відповідно, від економічного стану підприємства (стійкий, нестійкий, кризовий), а також інших обставин і умов його діяльності.

Третій принцип побудови ієрархічної структури ґрунтується на тому, що, як зазначила Т.В. Романчик, «основним об'єктом турботи будь-якого суб'єкту економіки є сукупність його фінансово-економічних інтересів» [17, с. 373]. З урахуванням цього саме безпеку економічних інтересів вважаємо основою її структури. Четвертий принцип логічно випливає із двох попередніх та ґрунтується на тому, що економічні інтереси є частково сталими, а частково варіабельними, і, відповідно до цього, ієрархія економічної безпеки не може бути сталою, а являється «плаваючою». Зокрема, ми лише частково можемо погодитися з твердженням О.М. Марченко, що фінансово-економічні інтереси підприємства не залишаються незмінними протягом його господарської діяльності, а уточнюються на всіх етапах життєвого циклу підприємства [18]. Очевидно, що є сталі інтереси – такі, як наприклад, дивіденди для акціонерів, заробітна плата для працівників, податкові платежі для держави, стабільність та повний обсяг поставок для покупців, а також відповідність фактичних показників заключним договорам по сумам оплати, строках виконання та інших умов розрахунків для фінансових установ, постачальників й інших контрагентів. У цілому, слід зазначити, що існує велика різноманітність підходів до трактування поняття «економічні інтереси», їх класифікації та розподілу. Підкреслимо, що метою даної роботи є тільки розробка ієрархічної структури економічної безпеки, а дослідження категорії «економічний інтерес» є предметом уваги інших наших наукових праць. Отже, ієрархія економічної безпеки, на наш погляд, є плаваючою не тільки через вплив на неї різних видів економічних та життєвих циклів. Однією з причин є також пріоритетність кількісного та/або якісного розвитку (вихід на нові ринки, освоєння нових видів діяльності тощо), який несе в собі нові додаткові ризики та загрози. В іншому випадку, варіабельність складників в ієрархії може бути обумовлена зміною цілей власників підприємства.

П'ятим принципом при побудові ієрархії економічної безпеки вважаємо доцільність окремої диференціації економічної безпеки стейкхолдерів. При цьому зауважимо, що існуючий гармонізаційний підхід до розуміння сутності економічної безпеки вважаємо дискусійним. Існує цілий ряд ситуацій, коли відносини зі стейкхолдерами не доцільно та/або неможливо гармонізувати.

Далі розглянемо певний зріз ієрархічної структури економічної безпеки, який відповідає стійкому економічному стану підприємства на момент оцінки та його зрілості, в економіці – пік, інші чинники – аналогічні. Для зазначених умов виділимо дванадцять рівнів ієрархії економічної безпеки підприємства. На найвищому – першому з них, розташована безпосередньо економічна безпека базового підприємства (у широкому розумінні підприємства) та комплексна економічна безпека його стейкхолдерів. Дані види безпеки здійснюють взаємний вплив. Зауважимо, що на поняття «підприємство» у науковій літературі відсутній усталений погляд. Тому нами розмежовується підприємство у широкому розумінні – як сукупність, що включає власників, які сформулювали його місію, топ-менеджерів, які разом із власниками розробили та впроваджують стратегію, а також працівників і майновий комплекс, за допомогою яких місія та стратегія втілюються у життя

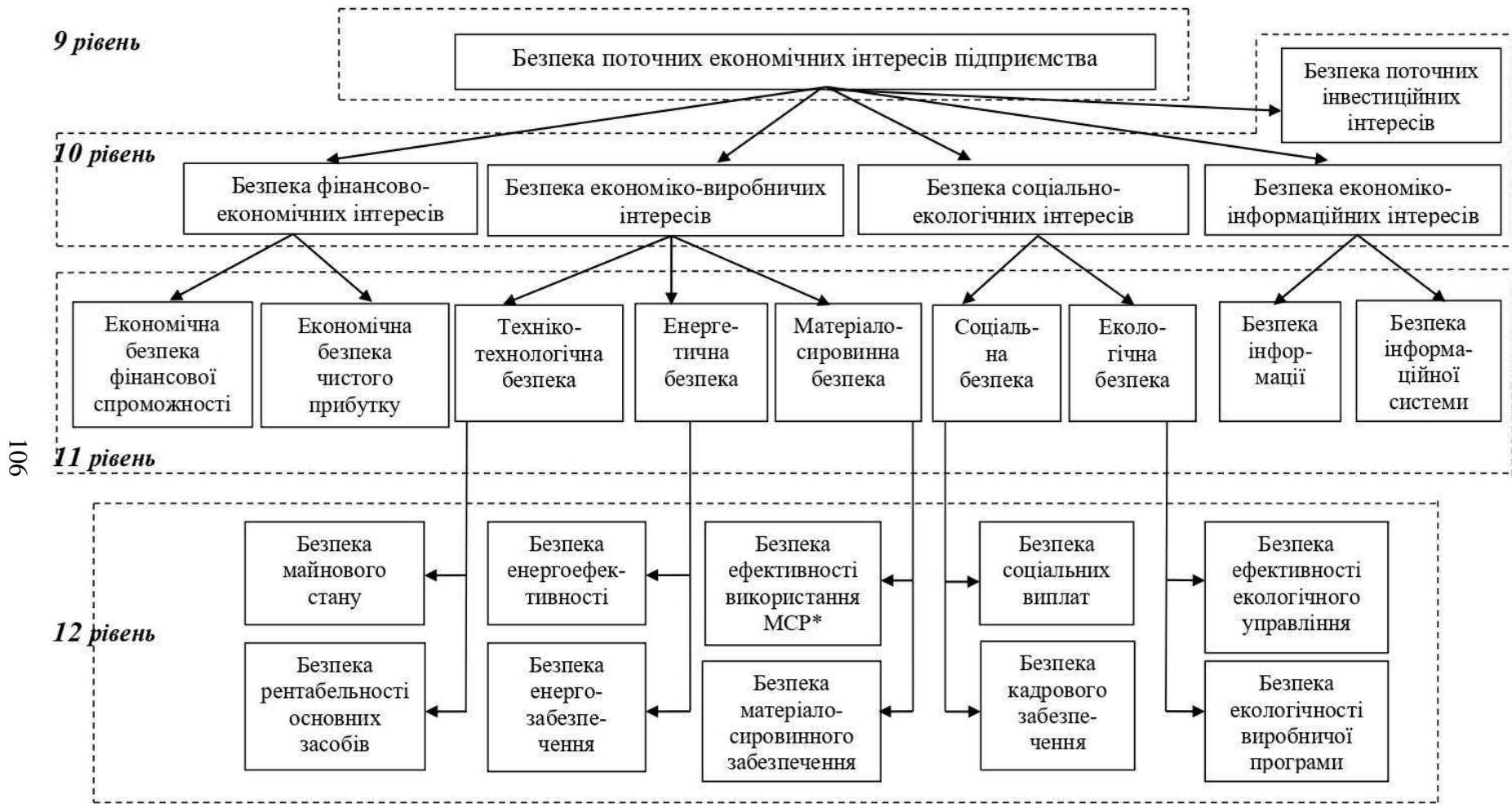
(авторське визначення) та підприємство у вузькому розумінні (під яким розуміємо самостійний господарюючий суб'єкт з правами юридичної особи, що виробляє продукцію, товари, послуги, виконує роботи, займається різними видами економічної діяльності [20]).

Відмітимо також, що економічна безпека стейкхолдерів підприємства залежить як від нього самого, так і від інших його стейкхолдерів, а також від стейкхолдерів цих стейкхолдерів. У зв'язку із цим, забезпечення економічної безпеки стейкхолдерів підприємства здійснюється не тільки ними самими, але й частково за рахунок взаємодії з базовим підприємством, а частково – за рахунок інших чинників. Економічна безпека стейкхолдерів поділяється нами на економічну безпеку, яка безпосередньо пов'язана з базовим підприємством та економічну безпеку, яка не пов'язана з ним. Економічну безпеку стейкхолдерів, яка пов'язана з базовим підприємством поділяємо на економічну безпеку власників (яка разом із безпекою підприємства у вузькому розумінні знаходяться на другому рівні ієрархії) та економічну безпеку зовнішніх стейкхолдерів підприємства (яка знаходяться на третьому рівні ієрархії). Зазначимо, що в одних наукових джерелах власників підприємства відносять до групи внутрішніх стейкхолдерів підприємства, а в інших – до групи зовнішніх. Ураховуючи дискусійність віднесення власників підприємства як до однієї, так і до іншої групи, нами вони розглядаються окремо від обох зазначених груп стейкхолдерів. Тому економічна безпека власників виділена як самостійний складник економічної безпеки підприємства. Економічну безпеку підприємства у його вузькому розумінні поділяємо на економічну безпеку внутрішніх стейкхолдерів, які займають третій рівень в ієрархії та економічну безпеку конкурентного статусу підприємства. При цьому перший складник є однією із частин другого.

Четвертий рівень займають складники економічної безпеки зовнішніх стейкхолдерів, до яких нами віднесено економічну безпеку кредиторів й економічні безпеки інвесторів, постачальників та об'єктів – інвестування – юридичних осіб. Ураховуючи те, що покупці характеризують для підприємства частку ринку, то їх безпека в запропонованій нами ієрархічній структурі не розглядається. Окрім вищевказаних, на четвертому рівні містяться складники економічної безпеки конкурентного статусу підприємства – це безпека економічних інтересів і безпека ринкової частки; а також складники економічної безпеки внутрішніх стейкхолдерів – це економічні безпеки працівників і топ-менеджерів. Розгляд безпеки внутрішніх стейкхолдерів як складника безпеки конкурентного статусу підприємства пояснюється тим, що робоча сила, як зазначають А.В. Череп і С.В. Северина, являється важливим джерелом конкурентних переваг [19, с. 598]. Підкреслимо, що безпека топ-менеджерів і безпека власників підприємства впливають не тільки на показані в ієрархічній структурі складники, але й одна на іншу. Даний вплив у ряді випадків супроводжується корпоративними конфліктами.

П'ятий рівень ієрархії займає економічна безпека стратегічних економічних інтересів підприємства. Вона є динамічною, характеризує економічну безпеку як процес і пов'язана з можливістю забезпечити економічний розвиток підприємства в довгостроковому періоді. Даний вид економічної безпеки нами розподілено на три рівні нижчих щаблів ієрархії, в яких шостий рівень посідає безпека економічного розвитку підприємства та інвестиційна безпека, які здійснюють взаємний вплив. Сьомий рівень займають складники безпеки економічного розвитку – це безпека фінансового розвитку, організаційного розвитку та безпека інформаційного розвитку підприємства. Крім того, складники інвестиційної безпеки підприємства – безпека внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів, безпека власників та безпека об'єктів інвестування також розташовані нами на сьомому рівні ієрархії. На восьмому рівні знаходяться окремі складники безпеки економічного розвитку – це безпека економіко-виробничого розвитку та безпека соціально-екологічного розвитку підприємства.

*МСР – матеріало-сировинні ресурси.

Рис. 1. Ієрархічна структура безпеки поточних економічних інтересів підприємства

Інвестиційна безпека здійснює вплив на безпеку поточних економічних інтересів підприємства, яка розташована на дев'ятому рівні ієрархії.

Безпека поточних економічних інтересів характеризує економічну безпеку як стан у поточному періоді часу і диференціюється нами на три рівні ієрархії – з десятого по дванадцятий. Кожен із складників економічної безпеки десятого рівня диференціюється за окремими видами безпеки, що складають одинадцятий рівень ієрархії, окремі з яких, своєю чергою, поділяються на види, розташовані нами на дванадцятому рівні (рис. 1).

Відтак, види економічної безпеки одинадцятого та дванадцятого рівнів вважаємо «елементарними» складниками, які впливають на рівень безпеки вищих рівнів і, відповідно, на економічну безпеку підприємства загалом. Тому методологія оцінювання останньої ґрунтується на визначенні індикаторів та показників по кожному виду безпеки найнижчих рівнів, які, послідовно інтегруючись, утворюють показники економічної безпеки тих її видів, що розташовані від десятого рівня ієрархії та вище. При проведенні цієї оцінки необхідно враховувати як сукупний вплив кожного складника, так і можливий синергетичний ефект від досягнення значеннями показників, що їх характеризують, високого рівня. Наприклад, безпека фінансово-економічних інтересів складається з:

– економічної безпеки фінансової спроможності підприємства, яка, на наш погляд, характеризує економічний стан підприємства, при якому ймовірність його банкрутства знаходиться на найнижчому із можливих рівнів. Відповідно індикатором оцінювання цього виду безпеки вважаємо модель прогнозування імовірності банкрутства (Альтмана, Терещенка або іншу, обумовлену цілями аналізу);

– економічної безпеки чистого прибутку яка, на наш погляд, характеризує стан підприємства, при якому воно отримує чистий прибуток на плановому (бажаному) рівні незалежно від впливу чинників внутрішнього й зовнішнього середовищ. Відповідно індикатором оцінювання виступає величина чистого прибутку підприємства.

За допомогою певного методичного інструментарію зазначені індикатори інтегруються та утворюють показник оцінювання економічної безпеки фінансової спроможності. Аналогічним чином визначаються індикатори інших складників економічної безпеки одинадцятого та дванадцятого рівнів. Своєю чергою, показники видів економічної безпеки, розташовані на десятому рівні, інтегруючись, утворюють показник оцінювання безпеки поточних економічних інтересів підприємства. Подібним чином здійснюється оцінювання видів економічної безпеки, розташованих на вищих рівнях ієрархії.

Отже, запропонована нами ієрархія економічної безпеки дозволяє виокремити однорідні елементи та створює підґрунтя для розробки методології оцінювання як загального рівня економічної безпеки підприємства, так і її окремих складників.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, нами удосконалено ієрархічну структуру економічної безпеки підприємства. Запропонований багатомірний підхід найкраще відображає теоретичну сутність економічної безпеки, ураховуючи її бінарну природу як одночасно статичної та динамічної категорії. Запропоновані складники обґрунтовано відображають зміст відомих у безпекології видів економічної безпеки. Розроблена ієрархія має практичну цінність, оскільки дозволить обрати найбільш придатні для оцінювання індикатори, які характеризують відповідні складники економічної безпеки та може використовуватись для адекватного розрахунку як загального її рівня, так і окремих складників на основі послідовного інтегрування обраних індикаторів. Крім того, практичне значення мають пропозиції окремого визначення економічної безпеки різних груп стейкхолдерів. Слід наголосити, що використання багаторівневої ієрархічної структури дозволить обрати більш ефективні заходи щодо підвищення рівня окремих видів економічної безпеки та її загального рівня.

References

Література

1. Ivashchenko, H.A. (2017). Hierarkhiia rivniv ekonomichnoi bezpeky [The hierarchy of levels of economic security]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia* [Eastern Europe: economy, business and management], Vol. 6 (11), P. 52–56 [in Ukrainian].
1. Іващенко Г. А. Ієрархія рівнів економічної безпеки / Г. А. Іващенко // *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. – 2017. – Вип. 6 (11). – С. 52–56.
2. Levchuk, O.V., Kovalenko, V.A. (2016). Makroekonomichni pytannia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Macroeconomic issues of economic security of Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo* [Economy and society], No. 5, P. 53–58 [in Ukrainian].
2. Левчук О. В. Макроекономічні питання економічної безпеки України / О. В. Левчук, В. А. Коваленко // *Економіка і суспільство*. – 2016. – № 5. – С. 53–58.
3. Tretiak, V.V., Hordiienko, T.M. (2010). Ekonomichna bezpeka: sutnist ta umovy formuvannia [Economic security: the nature and conditions of formation]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and state], No. 1, P. 6–8 [in Ukrainian].
3. Третяк В. В. Економічна безпека: сутність та умови формування / В. В. Третяк, Т. М. Гордієнко // *Економіка та держава*. – 2010. – № 1. – С. 6–8.
4. Dovbnia, S.B., Hichova, N.Iu. (2008). Diahnostyka rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Diagnostics of the level of economic security of the enterprise]. *Finansy Ukrainy* [Finance of Ukraine], No. 4, P. 88–97 [in Ukrainian].
4. Довбня С. Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С. Б. Довбня, Н. Ю. Гічова // *Фінанси України*. – 2008. – № 4. – С. 88–97.
5. Mantsurov, I.H., Nusinova, O.V. (2012). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta vydy [The economic security of the enterprise: the nature and types]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini* [Formation of market relations in Ukraine], No. 4, P. 75–78 [in Ukrainian].
5. Манцуров І. Г. Економічна безпека підприємства: сутність та види / І. Г. Манцуров, О. В. Нусінова // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2012. – № 4. – С. 75–78.
6. Mantsurov, I.H., Nusinova, O.V. (2011). Pobudova ierarkhichnoi struktury skladovykh ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv [Construction of the hierarchical structure of the components of the economic security of enterprises]. *Efektivna ekonomika* [Effective economy], No. 9. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=680> [in Ukrainian].
6. Манцуров І. Г. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємств [Електронний ресурс] / І. Г. Манцуров, О. В. Нусінова // *Ефективна економіка*. – 2011. – № 9. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=680>.
7. Denysenko, M.P. (2013). Alhorytm formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky turystychnoho pidpriemstva [Algorithm of formation of the system of economic security of a tourist enterprise]. *Investytsii: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience], No. 24, P. 92–95 [in Ukrainian].
7. Денисенко М. П. Алгоритм формування системи економічної безпеки туристичного підприємства / М. П. Денисенко // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2013. – № 24. – С. 92–95.
8. Kvasnii, L.H., Shcherban, O.Ia. (2015). Doslidzhennia funktsionalnykh skladovykh ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv sfery turystychnykh posluh [Study of the functional components of the economic security of enterprises in the sphere of tourism services]. *Stalyi rozvytok ekonomiky* [Sustainable development of the economy], No. 4 (29), P. 76–80 [in Ukrainian].
8. Квасній Л. Г. Дослідження функціональних складових економічної безпеки підприємств сфери туристичних послуг / Л. Г. Квасній, О. Я. Щербан // *Сталий розвиток економіки*. – 2015. – № 4 (29). – С. 76–80.

9. Nusinova, O.V., Molodetska, O.M. (2011). Kompleksna otsinka sotsialno-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv: monohrafiia [Comprehensive assessment of the socio-economic security of enterprises: monograph]. Kryvyi Rih: Dionis (FOP Cherniavskiy D.O.). 240 p. [in Ukrainian].
9. Нусінова О. В. Комплексна оцінка соціально-економічної безпеки підприємств: монографія / О. В. Нусінова, О. М. Молодецька. – Кривий Ріг: Діоніс (ФОП Чернявський Д.О.), 2011. – 240 с.
10. Zhuravel, M.Iu., Polozova, T.V., Storozhenko, O.V. (2014). Kliuchovi zadachi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [The key tasks of the economic security of the enterprise]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu imeni V. V. Dokuchaieva [Bulletin of the Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaev], No. 7, P. 105–112 [in Ukrainian].
10. Журавель М. Ю. Ключові задачі економічної безпеки підприємства / М. Ю. Журавель, Т. В. Полозова, О. В. Стороженко // Вісник Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва. Серія: Економічні науки. – 2014. – № 7. – С. 105–112.
11. Yarova, O.Iu., Artemenko, L.P. (2016). Struktura ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v umovakh kryzy [The structure of the economic security of the enterprise in a crisis]. Ekonomichni visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyi instytut" [Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"], No. 13, P. 257–263 [in Ukrainian].
11. Ярова О. Ю. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи / О. Ю. Ярова, Л. П. Артеменко // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". – 2016. – № 13. – С. 257–263.
12. Hlushkov, V.Ie., Redko, R.M. (2012). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva yak dynamichna katehoriia [Economic security of an enterprise as a dynamic category]. Zbirnyk naukovykh prats VNAU [Collection of scientific papers VNAU], No. 4 (70), Vol. 2, P. 47–52 [in Ukrainian].
12. Глушков В. Є. Економічна безпека підприємства як динамічна категорія / В. Є. Глушков, Р. М. Редько // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: економічні науки. – 2012. – № 4 (70). – Т. 2. – С. 47–52.
13. Chorna, O.Iu. (2016). Osnovni funktsionalni skladovi ekonomichnoi bezpeky intehrovanoi promyslovoi struktury [The main functional components of the economic security of the integrated industrial structure]. Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia [Bulletin of the East Ukrainian National University named after Vladimir Dal], No. 6 (230), P. 187–193 [in Ukrainian].
13. Чорна О. Ю. Основні функціональні складові економічної безпеки інтегрованої промислової структури / О. Ю. Чорна // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2016. – № 6 (230). – С. 187–193.
14. Chyrva, Yu. Ye., Nesterenko, O.M. (2016). Metodichni zasady mekhanizmu upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [Methodical basis of the mechanism of management of economic security of the enterprise]. Molodyi vchenyi [Young scientist], No. 6 (33), P. 150–153 [in Ukrainian].
14. Чирва Ю. Є. Методичні засади механізму управління економічною безпекою підприємства / Ю. Є. Чирва, О. М. Нестеренко // Молодий вчений. – 2016. – № 6 (33). – С. 150–153.
15. Ibrahimov, E.E. (2015). Teoretychni pidkhody do vyokremлення skladovykh systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Theoretical approaches to the allocation of components of the system of economic security of the enterprise]. Naukovyi visnyk
15. Ібрагімов Е. Е. Теоретичні підходи до виокремлення складових системи економічної безпеки підприємства / Е. Е. Ібрагімов // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного

- Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu [Scientific Bulletin of the International Humanitarian University], Vol. 11, P. 94–96 [in Ukrainian].
16. Dub, B.S. (2016). Systema ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: poniattia ta struktura [The system of economic security of an enterprise: concept and structure]. Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva [Project management and production development], No. 4 (60), P. 5–18 [in Ukrainian].
17. Romanchyk, T.V. (2017). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: funktsionalni aspekty [Economic security of an enterprise: functional aspects]. Stratehichni imperatyvy rozvytku turyzmu ta ekonomiky v umovakh hlobalizatsii [Strategic development of tourism and tourism in the minds of globalization: materials of the International Scientific Practical Conference, 30–31 March 2017. Edited by V.M. Zaitsev], Vol. 2, P. 372–374 [in Ukrainian].
18. Marchenko, O.M. (2006). Otsinka ta rozvytok systemy upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstva [Evaluation and development of the enterprise financial security management system]. Visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu imeni I. Franka [Bulletin of the Ivan Franko Lviv State University], Vol. 3, P. 30–39 [in Ukrainian].
19. Cherep, A.V., Severyna, S.V. (2012). Vrahuvannia interesiv steikkholderiv pry upravlinni efektyvnistiu diialnosti pidpriemstva [Considering the interests of stakeholders in the management of enterprise performance]. Mizhnarodna ekonomichna polityka [International Economic Policy], Part 1, P. 596–602 [in Ukrainian].
20. Rayzberg, B.A., Lozovskiy, L.Sh., Starodubtseva, Ye.B. (2007). Sovremenny ekonomicheskiy slovar [Modern Economic Dictionary]. 5th ed. Moscow: INFRA-M. 495 p. [in Russian].
21. Onlain-versiia «Slovnyka ukrainskoi movy» v 11 tomakh [The online version of the "Ukrainian Language Dictionary" in 11 volumes]. Retrieved from: [in Ukrainian].
- університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 11. – С. 94–96.
16. Дуб Б. С. Система економічної безпеки підприємства: поняття та структура / Б. С. Дуб // Управління проектами та розвиток виробництва (СНУ ім. В. Даля). – 2016. – № 4 (60). – С. 5–18.
17. Романчик Т. В. Економічна безпека підприємства: функціональні аспекти / Т. В. Романчик // Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 30–31 березня 2017 р.: в 2 т. / ред. В. М. Зайцева. – Запоріжжя: Просвіта, 2017. – Т. 2. – С. 372–374.
18. Марченко О. М. Оцінка та розвиток системи управління фінансовою безпекою підприємства / О. М. Марченко // Вісник Львівського державного університету імені І. Франка. Серія економічна. – 2006. – Вип. 36. – С. 30–39.
19. Череп А. В. Врахування інтересів стейкхолдерів при управлінні ефективністю діяльності підприємства / А. В. Череп, С. В. Северина // Міжнародна економічна політика. Спец. вип.: у 2 ч. – 2012. – Ч. 1. – С. 596–602.
20. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 5-е изд. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 495 с.
21. Онлайн-версія «Словника української мови» в 11 томах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>.